

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.202>

JEL classification: R1, R10, R11
UDC: 351:332.1

Наталія Кондратенко

доктор економічних наук, професор,
професор,
кафедра менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
E-mail: 2123kondratenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3305-9570

Дмитро Пруненко

доктор економічних наук, доцент,
доцент,
кафедра транспортних систем і логістики,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
E-mail: prunenkode@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7322-9998

Людмила Коваленко

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач,
кафедра Вищої математики і математичного моделювання,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
E-mail: lbkovalenkovm@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5959-9762
ResearcherID: F-1989-2018

Халіл-заде Орхан Халіл огли

докторант,
кафедра менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
E-mail: o.kh.khalilzadeh@socarpolymer.az
ORCID ID: 0009-0009-6451-7723

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Доведено, що трансформації, які відбуваються в економіці, поглиблення негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, наслідків агресії рф, потребують формування підґрунтя для зміни існуючих тенденцій та забезпечення розвитку регіонів. У цьому контексті слід вказати на скорочення валового регіонального продукту, кількості чисельності населення, суб'єктів господарювання, зниження основних показників їх діяльності. на недостатньому рівні вирішені питання забезпечення регіонального розвитку в умовах агресії рф, враховуючи вплив економічних, безпекових,

© Наталія Кондратенко, Дмитро Пруненко, Людмила Коваленко, Халіл-заде Орхан Халіл огли, 2023

Отримано: 02.11.2023 р.

Рекомендовано до друку: 25.11.2023 р.

Опубліковано: 06.12.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Кондратенко Н., Пруненко Д., Коваленко Л., Халіл-заде О. Теоретико-методичні підходи до визначення розвитку регіонів. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 202-206. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.202>

функціональних, потенційних, стратегічних, стейкхолдерних, нормативно-правових і управлінських чинників. Більш того, відсутні єдині підходи до визначення розвитку регіонів.

Мета. Визначення регіонального розвитку, враховуючи сучасні надзвичайні економічні умови.

Метод (методологія). Для проведення дослідження й отримання результатів застосовано загальнонаукові методи (теоретичного обґрунтування, систематизації) та спеціальні методи (виокремлення чинників регіонального розвитку, формування категоріального визначення розвитку регіонів).

Результати. Виокремлені теоретико-методичні підходи до визначення розвитку регіонів: факторний, системний, функціональний, цілеорієнтований, стратегічний, безпековий, потенційний, стейкхолдерний.

Удосконалено поняття «розвиток регіонів», яке визначається системними характеристиками, що забезпечують взаємодію економічних, функціональних, стратегічних, безпекових, потенційних, стейкхолдерних чинників на основі формування кількісної основи регіонального розвитку для прийняття обґрунтованих управлінських рішень державними інституціями щодо формування нового більш сприятливого середовища, зростання інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та рівня життєдіяльності населення.

Ключові слова: розвиток регіонів; теоретичні положення; теоретико-методичні підходи; економічні; функціональні; стратегічні; безпекові; потенційні; стейкхолдерні чинники.

Вступ

Трансформації, що відбуваються в економіці, поглиблення негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, наслідків агресії РФ, потребують формування підґрунтя для зміни існуючих тенденцій та забезпечення розвитку регіонів. У цьому контексті слід вказати на скорочення валового регіонального продукту, кількості чисельності населення, суб'єктів господарювання, зниження основних показників їх діяльності.

Слід вказати, що за роки незалежності України сформовано нормативно-правове забезпечення щодо розвитку регіонів: Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації»; Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики»; Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів», «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». Проте, на недостатньому рівні вирішені питання забезпечення регіонального розвитку в умовах агресії РФ, враховуючи вплив економічних, безпекових, функціональних,

потенційних, стратегічних, стейкхолдерних, нормативно-правових і управлінських чинників.

Більш того, відсутні єдині підходи до визначення розвитку регіонів. Отже, тема дослідження є актуальною, а її розробка має своєчасний характер.

Мета статті

Метою дослідження є визначення регіонального розвитку, враховуючи сучасні надзвичайні економічні умови. Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання: обґрунтування теоретичних положень щодо визначення розвитку регіонів; виокремлення теоретико-методичних підходів до визначення регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиваючи системний підхід, виокремлюються закони регіонального розвитку:

– Закон територіального зростання виробництва та вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів (базується на поступовому розвитку виробничих сил, що зумовлений дією низки чинників: інноваційних, інформаційних, інтелектуальних. Передбачає рівномірний територіальний розподіл виробництва, конвергенцію регіонів за соціально-економічними показниками розвитку. У випадку

нерівномірного зростання – відбувається вирівнювання рівнів розвитку. Диференціацію соціально-економічних індикаторів контролює уряд).

- Спеціалізації міжрегіональних зв'язків і формування регіональних ринків (задає правила виробничого профілювання регіонів та удосконалює міжрегіональні зв'язки; зобов'язує проводити обґрунтування найефективніших напрямів розвитку кожного регіону в системі загальнодержавного поділу праці, спонукає до участі регіону в зовнішньоекономічній діяльності).
- Комплексного розвитку структурних перетворень і диверсифікації господарства регіонів (внормовує закономірності функціонування явищ і процесів територіального розподілу праці і допускає необхідну пропорційність господарства різних територіальних утворень і їх систем, відповідність економіки кожного регіону природним, економічним, культурним умовам. По суті цей закон управляє структурною перебудовою господарства регіонів задля підвищення рівня життя населення).
- Міжрегіональної економічної інтеграції та укріплення економічних основ державності (інтеграційні процеси в економіці регіонів є об'єктивною необхідністю та є однією з форм поглиблення і розширення територіального розподілу праці, розвитку науково-виробничої кооперації регіонів) [1].

Структурний підхід реалізовано у роботі, де важливого значення мають структурні компоненти розвитку регіонів [2]. У цьому контексті охарактеризовані відповідні елементи регіонального розвитку: рівень конкуренції міст; регіональна конкуренція; циклічна чутливість регіонів; новий регіоналізм; регіональне планування; локальне партнерство; регіональний світ; стратегії просторового планування [3]. Подібний підхід реалізовано у роботі, де регіональний розвиток визначається показниками, що характеризують його структуру:

- громадський і приватний сектор;

- планування, яке здійснює громадський сектор;
- проекти громадського сектору [4].

У цьому контексті слід відзначити, що на процеси регіонального розвитку впливають громадські організації.

У функціональному підході увага фокусується на «полюсах зростання» регіонів та можливостях застосування відповідного інструментарію [5]. У контексті регіонального розвитку визначені функціональні напрями його забезпечення:

- створення умов, що сприяють гармонійному розвитку людини;
- підвищення доходів людей, поліпшення здоров'я й підвищення рівня їх освіченості;
- зростання рівня економічної свободи громадян [3].

Розвиваючи функціональний підхід, деякі вчені розглядають розвиток на основі можливостей застосування технологій та інструментів його забезпечення [6].

Реалізуючи факторний підхід до визначення регіонального розвитку, Міжнародний інститут розвитку менеджменту в Лозанні виокремлює 8 груп факторів:

1. Характеристика національної економіки (додана вартість, обсяг інвестицій, рівень споживання, прогноз розвитку).
2. Рівень інтернаціоналізації господарства країни, відкритість економіки.
3. Стабільність політичної системи країни.
4. Фінансова система.
5. Інфраструктура.
6. Ефективність управління економікою.
7. Розвиток науки і технологій.
8. Характеристика трудових ресурсів країни [7].

Статистична служба Європейського Союзу (Євростат) визначає для забезпечення рівня регіонального розвитку валовий внутрішній продукт аналог валового регіонального продукту, який застосовується в Україні [8].

Доведено, що потенціал регіонів характеризується як сукупність латентних та наявних здібностей, можливостей, резервів регіональної економічної системи, які характеризуються різнорідними просторовими особливостями та дають можливість при їх комплексному використанні досягнути поставлених цілей розвитку [9].

На розвиток регіонів здійснюють вплив стейкхолдерні відносини. На їх важливість наголошується у [10–11].

Висновки та перспективи подальших розвідок

У результаті дослідження виокремлені теоретико-методичні підходи до визначення розвитку регіонів:

- факторний: основні положення якого пов'язані із виокремленням чинників регіонального розвитку, виявленням взаємозв'язків між ними та визначення їх впливу на формування та реалізацію напрямів розвитку регіонів, враховуючи надзвичайний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, наслідків агресії рф;
- системний: визначається як система взаємодії чинників регіонального розвитку, яка спрямована на формування якісного нового середовища, що забезпечує зростання інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та життєдіяльності населення;
- функціональний: характеризуються напрями та інструменти забезпечення регіонального розвитку;
- цілеорієнтований: визначаються цілі регіонального розвитку, враховуючи економічні, фінансові, територіальні, містобудівні, екологічні та інші особливості;

- стратегічний: формується шляхом застосування методів і моделей стратегічного аналізу, напрямів та чинників розробки стратегії регіонального розвитку;
- безпековий: у контексті регіонального розвитку виокремлюються безпекові чинники;
- потенційний: спрямований на формування та використання потенціалу розвитку регіонів, виокремлення потенційних можливостей, резервів, регіональних структур та інших елементів регіонального розвитку;
- стейкхолдерний: визначаються напрями та особливості взаємодії зацікавлених осіб та їх вплив на забезпечення регіонального розвитку.

Таким чином, удосконалено поняття «розвиток регіонів», яке визначається системними характеристиками, що забезпечують взаємодію економічних, функціональних, стратегічних, безпекових, потенційних, стейкхолдерних чинників на основі формування кількісної основи регіонального розвитку для прийняття обґрунтованих управлінських рішень державними інституціями щодо формування нового більш сприятливого середовища, зростання інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та рівня життєдіяльності населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заблоцький Б. Ф. Регіональна економіка: навч. посіб. Львів: Новий світ-2000. 2007. 548 с.
2. Богорад О. Д., Тевелев О. М., Падалка В. М., Підмогильний М. В. Регіональна економіка: словник-довідник. Київ: НДІСЕП, 2004. С. 226.
3. Буряченко А. Є. Формування концепції комплексного регіонального розвитку. *Формування ринкової економіки*. 2013. № 29. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609798.pdf>.
4. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Л.: Літопис, 2002. С. 80.
5. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. URL: http://www.viche.info/journal/NAUKOVA_BIBLIOTEKA.
6. Зайцев О.В. Показники економічного розвитку країни в контексті класичної теорії вартості. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6. С. 90-95.
7. Мазур А. Б. Узагальнення та аналіз показників економічного розвитку регіонів України. *Регіональна економіка. Бізнес Інформ*. 2018. № 5. С. 80-85.
8. Ярошенко І. В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 45-53.
9. Дергалюк М. О., Тульчинська С. О. Активізація залучення потенціалу для забезпечення розвитку регіональних економічних систем. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 22. С. 35-39.
10. Гусева Ю. Ю., Мартиненко О. С., Чумаченко І. В. Процесний підхід до моделювання і моніторингу вимог зацікавлених сторін. Інформаційні технології та інновації в економіці, управлінні проектами та програмами: монографія. Х.: ХНУРЕ, 2016. С. 289–296.

11. Мамонов К. А. Стейкхолдерно-орієнтований підхід в управлінні капіталом бренду будівельних

корпоративних підприємств: монографія. Харків: ХНАМГ, 2012. 249 с.

REFERENCES

- Zablotsky, B. F. (2007) *Regional economy: education*. Lviv. [in Ukrainian].
- Bogorad, O. D., Tevelev, O. M., Padalka, V. M., and Pidmohylnyi, M. V. (2004) *Regional economy: a reference dictionary*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Buryachenko, A. E. (2013) Formation of the concept of integrated regional development. *Formation of market economy*. 29. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609798.pdf>. [in Ukrainian].
- Blakely, E. J. (2002) *Planning for local economic development*. Lviv. [in Ukrainian].
- Panova, V. (n. d.). *The paradigm of «new regionalism» in the European Union*. Retrieved from: http://www.viche.info/journal/NAUKOVA_BIBLIOTEKA. [in Ukrainian].
- Zaitsev, O. V. (2017). Indicators of the country's economic development in the context of the classical theory of value. *Problems of the systemic approach in economics*. 6, 90-95. [in Ukrainian].
- Mazur, A. B. (2018) Generalization and analysis of indicators of economic development of the regions of Ukraine. *Regional economy. Business Inform*. 5, 80-85. [in Ukrainian].
- Yaroshenko, I. V. (2014) Analysis of the socio-economic development of problem regions of the countries of the European Union. *Problems of the economy*, 3, 45-53. [in Ukrainian].
- Dergalyuk, M. O., and Tulchynska, S. O. (2022) Activation of the attraction of potential to ensure the development of regional economic systems. *Economic bulletin of NTUU «Kyiv Polytechnic Institute»*, 22, 35-39. [in Ukrainian].
- Guseva, Yu. Yu., Martynenko, O. S., and Chumachenko, I. V. (2016) *A process approach to modeling and monitoring stakeholder requirements. Information technologies and innovations in the economy, project and program management*. Kharkiv.
- Mamonov, K. A. (2012) *Stakeholder-oriented approach in the management of brand capital of construction corporate enterprises*. Kharkiv. [in Ukrainian].

Nataliia Kondratenko, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor, Department of Management and Public Administration, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

Dmytro Prunencko, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Department of Transport Systems and Logistics, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

Liudmyla Kovalenko, Candidate in Physics and Mathematics Sciences, Associate Professor, Manager, Department of Higher Mathematics and Mathematical Modelling, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

Orkhan Khalil Khalilzade, Doctoral Student, Department of Management and Public Administration, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE DEVELOPMENT OF REGIONS

Abstract

Introduction. It has been proven that the transformations taking place in the economy, the deepening of the negative impact of external and internal factors, the consequences of Russian aggression, require the formation of a foundation for changing existing trends and ensuring the development of regions. In this context, it should be pointed out the reduction of the gross regional product, the number of population, business entities, and the decrease in the main indicators of their activity. Issues of ensuring regional development in the conditions of Russian aggression are insufficiently resolved, taking into account the influence of economic, security, functional, potential, strategic, stakeholder, regulatory and management factors. Moreover, there are no uniform approaches to determining the development of regions.

Goal. Definition of regional development, taking into account the current extraordinary economic conditions.

Method (methodology). To conduct research and obtain results, general scientific methods (theoretical substantiation, systematization) and special methods (identification of factors of regional development, formation of a categorical definition of regional development) are used.

The results. Theoretical and methodological approaches to determining the development of regions are distinguished: factorial, systemic, functional, goal-oriented, strategic, security, potential, stakeholder.

The concept of «development of regions» has been improved, which is defined by system characteristics that ensure the interaction of economic, functional, strategic, security, potential, stakeholder factors on the basis of the formation of a quantitative basis of regional development for the adoption of justified management decisions by state institutions regarding the formation of a new more favourable environment, the growth of investment attractiveness, competitiveness and standard of living of the population.

Keywords: development of regions; theoretical provisions; theoretical and methodological approaches; economic; functional; strategic; security; potential; stakeholder factors.

Cite as: Kondratenko, N., Prunencko, D., Kovalenko, L., and Khalilzade, O. (2023). Theoretical and methodological approaches to determining the development of regions. *Economic analysis*, 33 (4), 202-206. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.202>